

Punkt i protokollet PR 51/2026 rd

Plenum

Tisdag 19.5.2026 kl. 14.00—18.46

13. Statens revisionsverks årsberättelse till riksdagen 2025

Berättelse B 18/2025 rd

Utskottets betänkande ReUB 4/2026 rd

Enda behandlingen

Förste vice talman Paula Risikko: Ärende 13 på dagordningen presenteras för enda behandlingen. Till grund för behandlingen ligger revisionsutskottets betänkande ReUB 4/2026 rd. Nu ska riksdagen besluta om ett ställningstagande med anledning av berättelsen.

Första talare är ledamot Ojala-Niemelä, ordförande.

Debatt

17.27 **Johanna Ojala-Niemelä sd** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomus vuodelta 25 käsittelee monipuolisesti valtiontalouden hoidon riskejä ja valtion tukemaa toimintaa. Kertomuksessa nostetaan esiin useita tärkeitä teemoja, mutta valiokunta kiinnitti erityistä huomiota nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluihin ja valtionavustuksiin. Nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelut siirtyivät vuoden 23 alusta hyvinvointialueiden, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän järjestämisvastuulle. Valtiontalouden tarkastusvirasto arvioi tarkastuksessaan nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujen saatavuutta, saavutettavuutta ja yhteensovittamista perustasolla, erikoissairaanhoidossa, opiskeluhoitopalveluissa ja sosiaalihuollossa. Pääasiallinen huomio oli perustason mielenterveys- ja päihdepalveluissa sekä nuorisopsykiatrisessa erikoissairaanhoidossa.

Valiokunta on käsitellyt nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujen tarjontaa useasti aiemmin tarkastellessaan nuorten syrjäytymisen ehkäisyn palveluja. Mielenterveys- ja päihdeongelmat ovat usein merkittävässä roolissa syrjäytymisriskissä olevien nuorten elämässä. Tätä mietintöä valmistellessaan valiokuntaa kiinnostivat toimenpiteet, joita tarkastusviraston tarkastuskertomuksen jälkeen on tehty nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujen parantamiseksi, samoin kuin näiden toimenpiteiden vaikutukset ja millaisena syrjäytymisvaarassa olevien nuorten parissa toimivat näkevät nämä palvelut. Tarkastusviraston mukaan alueelliset erot nuorten perustason mielenterveys- ja päihdepalvelujen saatavuudessa, resursseissa, palvelurakenteissa ja palveluvalikoimassa olivat tarkastuksen aikaan huomattavia. Erityisesti nuorille kohdennetuissa päihdepalveluissa oli suuria eroja ja puutteita. Viraston mukaan hyvinvointialueiden tulisi varmistaa, että nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujen valikoima on jatkossa alueellisesti nykyistä yhdenmukaisempi ja palveluihin pääsee terveydenhuoltolain ja sosiaalihuoltolain edellyttämällä tavalla.

Asiantuntijoiden mukaan nuorten mielenterveyspalvelujen parantamiseksi on tehty sekä lainsäädännöllisiä että eritasoisia muita kehittämistoimia niin valtakunnallisesti kuin hy-

Punkt i protokollet PR 51/2026 rd

vinvointialueilla. Toimenpiteistä keskeisin on toukokuun alussa 25 voimaan astunut lasten ja nuorten terapiatakuu, joka velvoittaa hyvinvointialueet järjestämään alle 23-vuotiaiden nuorten pääsyn tiettyihin psykososiaalsiin hoitoihin ja sosiaalihuollon maksuttomaan tukeen viimeistään kuukauden kuluessa tarpeen toteamisesta. Asiantuntijoiden mukaan terapiatakuun tuloksellinen toteutus edellyttää hyvin toimivia alueellisia palvelurakenteita. Hyvinvointialueilla on käynnissä eritasoisia toimenpiteitä palveluiden yhtenäistämiseksi, kuten hoitoketjujen porrastaminen, eri toimijoiden välisen yhteistyön parantaminen ja vastuusuhteiden selkeyttäminen. Valiokunta pitää myönteisenä arviota siitä, että toimenpiteet ovat parantaneet hoidon saatavuutta ja nopeuttaneet hoitopääsyä. Valiokunta on kuitenkin huolissaan siitä, että sosiaali- ja terveysministeriön arvion mukaan mielenterveysongelmia koskevat ja päihdeitä käyttävien lasten ja nuorten tarvitsemat sosiaali- ja terveyspalvelut ovat edellisen vuoden tavoin edelleen vakavasti vaarantuneet.

Nuorten parissa toimivat valiokunnan kuulemat asiantuntijat kiinnittivät huomiota myös siihen, että alaikäisten nuorten vaikeita päihdeongelmia hoidetaan edelleen usein lastensuojelun toimenpiteillä ja etenkin huostaanotoilla. Päihdetyön osaaminen lastensuojelun avohuollossa ja sijaishuoltopaikoissa on edelleen vaihtelevaa. Valiokunta korostaa, että nuorilla tulee olla tarjolla asianmukaiset terveydenhuollon tarjoamat päihdepalvelut niitä tarvitseville. Myös henkilöstön osaamisesta tulee huolehtia. Päihdesairauden hoito ei kuulu sosiaalihuollon tehtäviin.

Hoitotakuun osalta tarkastusvirasto havaitsi, että sen tulkinta ja toteutus vaihtelivat eri hyvinvointialueilla. Tarkastuksen jälkeen sosiaali- ja terveysministeriö on täsmentänyt hoitotakuun tulkintaa ja yhdenmukaista soveltamista ohjauskirjeellään. Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan hoitotakuun tulkinnassa ja toteutumisessa on kuitenkin edelleen epäyhtenäisyyttä alueiden välillä. Valiokunta tukee asiantuntijoiden esittämää tulkintaa, jonka mukaan hoitotakuu tulee katsoa alkaneeksi siinä vaiheessa, kun nuoren hoito tosiasiallisesti alkaa. Hoidon tulisi myös sisältää selkeä interventio sellaisten satunnaisten tapaamisten sijaan, jotka johtavat tarpeettomaan palautumiseen perusterveydenhuoltoon.

Tarkastusviraston mukaan hyvinvointialueiden välillä oli hyvin paljon eroja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujen kohdentamiseen käytetyissä ikärajoissa, eivätkä ne useimmissa tapauksissa perustuneet lääketieteellisiin syihin. Ikärajoja perusteltiin esimerkiksi niukoilla resursseilla ja vanhoilla kuntaikärajoilla. Virasto suositti, että ikärajat ovat jatkossa nykyistä yhdenmukaisemmat ja perustuvat terveydenhuollon palveluissa lääketieteelliseen näkemykseen nuoruusiästä. Valiokunta pitää myönteisenä, että monilla hyvinvointialueilla nuorten perustason mielenterveyspalvelujen ikäraja on nostettu vuoden 25 alun jälkeen. Asiantuntijoiden mukaan ikärajan nosto edellyttää resurssien lisäämistä nuorten palveluihin. Valiokunta katsoo, että olemassa olevien resurssien siirrot tarkoituksenmukaisella tavalla toteutettuna on kustannustehokas keino lisätä koordinaatiota nuorten ja aikuisten mielenterveyspalvelujen välillä ja hyödyntää niukkaa psykiatrian lääkäriresursseja.

Yhteenvedona valiokunta toteaa, että nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujen kehittäminen on käynnistynyt hyvinvointialueilla, Helsingissä ja Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirissä. Kehittämistyön tuloksena on havaittavissa myönteistä kehitystä, ja nuorten hoitopääsy on jonkin verran parantunut. Työ tällä alueella on kuitenkin vielä kesken, ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluissa on edelleen samoja puutteita, joita valiokunta on aiemmissa mietinnöissään nostanut esille. Valiokunta pitää aiemmin lausumansa tavoin ensiarvoisen tärkeänä, että lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelut saa-

Punkt i protokollet PR 51/2026 rd

daan toimiviksi perustasolla ja matalalla kynnyksellä, jolloin ongelmiin voidaan puuttua varhemmin eikä erikoissairaanhoido kuormitu nykyisessä määrin. Sekä inhimilliset että taloudelliset perusteet puoltavat tätä.

Arvoisa puhemies! Lyhyesti vielä valtionavustuksista. Valiokuntaa kiinnostivat valtion talousarviosta rahoitettavat valtionavustukset, niiden myöntäminen, käytön valvonta sekä vaikutuksen ja tuloksellisuuden arviointi. Valiokunta kuuli valtionavustuksia myöntäviä viranomaisia ja vastaanottavia järjestöjä valtionavustuskokonaisuuden toimivuudesta. Painopisteenä olivat erityisesti yleishyödyllisille yhteisöille suunnatut valtionavustukset, joita myönnettiin vuonna 25 noin 964 miljoonaa euroa. Suurimpia näitä avustuksia hallinnoivia valtionapuviranomaisia ovat Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA, ope- tus- ja kulttuuriministeriö ja ulkoministeriö.

Vuoden 25 vuosikertomuksessaan tarkastusvirasto raportoi tarkastuksesta, joka käsitte- li ulkoministeriön kansalaisjärjestöille myöntämiä valtionavustuksia kehitysyhteistyötä varten. Yleishyödyllisille yhteisöille suunnatuilla valtionavustuksilla tuetaan yleisen edun mukaista ei-taloudellista toimintaa, joka täydentää julkisia palveluja ja tukee valtioneuvos- ton sekä hallinnonalojen strategisia tavoitteita. Ne muodostavat keskeisen politiikkaväli- neen hyvinvoinnin, osallisuuden, kulttuurin, demokratian ja kestävä kehityksen edistämi- sessä. Avustukset myönnetään valtionavustuslain mukaisesti harkinnanvaraisina, ja ne ovat keskeinen väline kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksen turvaamisessa.

Vuoden 24 alusta yleishyödyllisille yhteisöille suunnatut valtionavustukset siirtyivät valtion yleiskatteellisesta talousarviosta jaettaviksi, kun ne aiemmin olivat sidoksissa raha- pelitoiminnan tuotoista saatuihin voittoihin. Pääministeri Orpon hallituskaudella näihin avustuksiin on kohdistettu leikkauksia vastaavalla tavalla kuin muuhunkin valtion talous- arviotalouteen.

Yleishyödyllisille yhteisöille valtionavustuksia myöntävien valtionapuviranomaisten toimintaan kohdistuneissa tarkastuksissa tarkastusvirasto on todennut avustusten hallin- nointiprosessin toimivan olennaisilta osiltaan säädösten mukaisesti.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Jukkola, poissa. — Edustaja Lyly.

17.36 **Lauri Lyly sd:** Arvoisa rouva puhemies! Tämä Valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomus vuodelta 2025 kuvaa hyvin näitä meidän toimintoja, ja on erittäin hyvä, että näitä käydään nyt tällä lailla systemaattisesti läpi.

Edustaja Ojala-Niemelä tuossa hyvin esitteli tätä mielenterveyspuolta, ja totean vain, että täällä raportissa on erittäin pelkistävästi käyty läpi myös sen kasvua ja kaikkea muuta. Se on tässä erittäin iso asia.

Toinen, joka on täällä raportissa ja joka liittyy tähän meidän nykyiseen tilanteeseemme, liittyy tähän, kuinka meillä brutto- ja nettovelka ovat kehittyneet tässä viime vuosina. Net- tovelka on huomattavasti alemmalla tasolla — tietenkin, kun siellä on se varallisuus taus- talla — mutta kuitenkin käyrät menevät niissä samaan suuntaan. Tämä nettovarallisuus ei ole kasvanut niin paljon, että se olisi syönyt tätä velan nousua, ja johtopäätös on tässä sillä tavalla senkin jälkeen aivan sama. Mutta se on hyvä, että meillä on tätä varallisuutta, ja täällä sivulla 54 on siitä erittäin kuvaava käyrä. Täällä sitten todetaan myöskin, että ”Suom- en kohonnut velkasuhde edellyttää julkisen talouden tilaa parantavia menoleikkauksia,

Punkt i protokollet PR 51/2026 rd

veronkorotuksia sekä hitaammin vaikuttavia rakenteellisia toimia”. Näin tarkastusvirasto toteaa meidän julkisesta taloudesta ja sen kuntoon saattamisesta.

Arvoisa rouva puhemies! Se, minkä takia erityisesti pyysin tämän puheenvuoron, liittyy tähän valiokunnan mietintöön, jossa on käsitelty näitä yleishyödyllisten yhteisöjen avustuksia. Tämä on sillä tavalla mielenkiintoista, että muutokset yleishyödyllisten yhteisöjen avustusten osalta tulevat aika nopeasti ja ne ovat aika ennakoimattomia periaatteessa näitten osalta. Nyt kun esimerkiksi STEA-avustukset ovat vuonna 2024 olleet 383 miljoonaa euroa, vähän päälle, niin siitä se määrä on tippunut niin, että 2025 oli 304 miljoonaa ja 2026 oli 273 miljoonaa, ja nyt ensi vuodelle ennustetaan, että se on 190 miljoonaa euroa, eli tämä STEA-avustusten määrä puolittuu.

Täällä aivan oikein on valiokunta mietinnössään kuullut siitä asiantuntijoita, ja nyt kun nämä järjestöt yrittävät sopeuttaa omaa toimintaansa tilanteeseen, niin heillä on tässä kaksi toivetta. Toinen liittyy siihen, että kun näitä erilaisia avustushakemuksia on monenlaisia, niin siirryttäisiin yhteiseen yleisavustuskaavakkeeseen, jotta saataisiin hallinnossa taakkaa pienemmäksi ja selkeämmäksi. Ja sitten toinen asia on, että tämä toiminta pitäisi pidentää vuotta pidempiin aikoihin. Nyt jos ajatellaan, että STEA-avustukset putoavat esimerkiksi 273 miljoonasta 190 miljoonaan, niin se on valtava pudotus, ja järjestöt eivät voi tietää sitä kuin vasta joulukuussa, saavatko ne minkälaiseen toimintaan sitä avustusta. Siinä mielessä tällainen pitempikestoinen avustuksen jakaminen olisi perusteltua, ja sitten siellä puolessavälissä, jossain sen jälkeen, katsottaisiin seuraavaa kautta. Tätä olisi viisasta viedä eteenpäin, koska jokainen ymmärtää, että jos joulukuussa tulee tieto, että ensi vuodelle on tämä määräraha, niin jos järjestöllä on palkattua työvoimaa, se ei pysty irtisanomaan sitä — siinä on irtisanomisajat ja muut vähintään puoli vuotta. Sitten jos on joku kiinteistö, niin ei pääse siitä irti, tai jos on joitain muita sopimuksia, niin niistä ei päästä heti irti. Voi olla, että jos rahat loppuvat, niin ne eivät pysty hoitamaan näitä velvoitteitaan siinä yhteydessä, kun rahoitus menee pieneksi.

Sitten tärkeintä olisi tässä huomioida, että näitä avustuksia ohjattaisiin sellaiseen toimintaan, joka edesauttaa sitä kohtaavaa työtä, joka tässä nyt uhkaa vähentyä — se on ollut tärkeä osa.

Sitten valiokunta hienosti otti tässä huomioon myöskin sen, että pitäisi olla tätä vertailtavuutta näitten järjestöjen välillä siinä, kuinka paljon niillä saadaan aikaiseksi, ja tietynlaisista kustannusvastaavuutta pitäisi lisätä.

Siinä mielessä, kun ollaan todella niukkojen avustusten piirissä, nämä kehityssuunnat on tässä hyvä ottaa huomioon. Siinä mielessä valiokunta on tähänkin jo kiinnittänyt huomiota. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Hemmilä.

17.41 Pertti Hemmilä kok: Arvoisa rouva puhemies! Valtiontalouden tarkastusviraston tuore vuosikertomus ja siitä annettu tarkastusvaliokunnan mietintö ovat poikkeuksellisen painavaa ja vakavaa luettavaa. Kun peilaan näitä asiakirjoja pitkään kokemukseeni niin tässä talossa, niin tarkastusvaliokunnan kuin VTV:n neuvottelukunnan jäsenenä pääjohtaja Tuomas Pöystin kaudella, minun on nyt sanottava suoraan: julkisen taloutemme tilanne vaatii nyt perusteellista ja tinkimätöntä ryhtiliikettä. Saliin vastikään palanneena hallituspuolueen edustajana en aio tätä tilannetta mitenkään kaunistella. VTV:n havainnot ja va-

Punkt i protokollet PR 51/2026 rd

liokunnan yksimielinen mietintö osoittavat, että valtionhallinnon sisällä on ryhdyttävä viivyttämättä tiukkaan talouskuriin.

Muistan hyvin neuvottelukunnan vuodet Pöystin pääjohtajakaudella. Silloin rakensimme vahvaa pohjaa riippumattomalle ja ennen kaikkea vaikuttavalle tuloksellisuustarkastukselle. Tämänpäiväinen mietintö kuitenkin paljastaa, että se henki ja vaatimus veronmaksajien eurojen tarkasta syynistä on nyt osittain hukkunut hallinnon paisuviin rakenteisiin ja tehottomiin hankeviidakoihin. Tarkastusvaliokunta nostaa mietinnössään kissan pöydälle. Me emme voi katsoa sivusta, kun valtionhallinnon sisäinen ohjaus ja varojen käytön seuranta pettävät. Jos esimerkiksi maanviljelijä tai yrittäjä hoitaisivat omaa taloutaan näin, tila ja yritys olisivat vasaran alla alta aikayksikön.

Rouva puhemies! Haluan kiinnittää huomiota sosiaali- ja terveystalouden sekä hyvinvointialueiden rahoituksen syviin valuvikoihin. Valiokunnan mietintö alleviivaa sitä karua tosiasiaa, että pelkkä lisärahan pumppaaminen järjestelmään ei paranna ihmisten palveluita, jos hoidon todellista vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta ei kyetä mittaamaan ja valvomaan. Kustannusten hallinta laahaa perässä, ja valtion ohjauskeinot ovat olleet aivan liian hampaattomia. Me tarvitsemme tiukkaa tulosvastuuta, jossa rahojen käytöstä on voitava osoittaa todellinen hyöty suomalaiselle veronmaksajalle. Erilaisten pirstaleisten valtionavustusten ja määräaikaisten kehityshankkeiden viidakko on perattava kovalla kädellä, kuten valiokunta aivan oikein vaatii. Meillä ei ole varaa rahoittaa sellaista toimintaa, jonka yhteiskunnallisesta hyödystä ei ole mitään faktoihin perustuvaa näyttöä. Suoranaiselle tehottomuudelle on laitettava piste.

Arvoisa puhemies! Tämä tarkastusvaliokunnan mietintö on erittäin vakava viesti ministeriöiden ja virastojen suuntaan. Tulohajaus kaipaa paluuta juurilleen. Päällekkäisyyksiä on karsittava, normitusta purettava ja byrokratiaa vähennettävä. Julkisen sektorin perustettava on luoda vakaat edellytykset työlle, ahkeruudelle ja yrittäjyydelle, ei työllistää itse itsensä sisäisellä raportoinnilla.

Suomi on elänyt liian pitkään yli varojensa. Tämä mietintö toimii yhtenä muistutuksena sille, että rakenteelliset uudistukset ja vaikeatkin talouden korjausliikkeet on vietävä määrätietoisesti maaliin asti. Emme voi jättää tuleville sukupolville raskasta velkaperintöä ja samalla toimimatonta palvelujärjestelmää. Työnteon, yrittäjyyden ja vastuullisen taloudenpidon on oltava kaiken toiminnan pohjana.

Ja vielä lopuksi, arvoisa puhemies: Hallituksen on otettava tämä mietintö ja sen sisältämät lausumaehdotukset painavana velvoitteena. Menojen vaikuttavuutta on valvottava nykyistä tarkemmin ja tuloksettomista hankkeista on uskallettava luopua. Toivon, että myös oppositio lukee nämä VTV:n ja valiokunnan arvioinnit ilman politisointia tai populismia ja ymmärtää, miksi hallituksen tekemät vaikeatkin talouden korjausliikkeet ovat välttämättömiä isänmaan kuntoon saamiseksi. Tämän maan talouden ja hyvinvointiyhteiskunnan pelastaminen vaatii yhteistä ymmärrystä siitä, että nykyinen meno ei voi jatkua. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Holopainen, Hanna.

17.47 Hanna Holopainen vihr: Arvoisa puhemies! Kuten valiokunnan puheenjohtaja, joka täällä kävi läpi tätä mietintöä, haluan itsekin korostaa sitä, että valiokunnassa tosiaan kiinnitettiin äärimmäisen tarkkaa huomiota nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujen tilanteeseen, ja tästä Valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomuksesta poimimme erityisesti tämän omankin valiokuntamme tämmöiseksi tarkastelukohteeksi, ja me äärimmäis-

Punkt i protokollet PR 51/2026 rd

sen hyvässä yhteishengessä siellä valiokunnassa tätä asiaa tarkastelimme. Se syy, miksi valiokunta erityisesti tähän kokonaisuuteen kiinnitti huomiota, on, kuten tästä tarkastusviraston raportistakin tulee ilmi, että tarkasteluvuotena 2023 mielenterveyden ja käyttäytymishäiriöiden diagnoosi oli joka kahdeksannella 13—17-vuotiaista ja lähes joka neljännellä 18—29-vuotiaista. Eli kysymys on sekä inhimillisesti että taloudellisesti äärimmäisen merkittävästä ilmiöstä, ja siksi myös tarkastusvaliokunnan oli ihan perusteltua käyttää melko paljonkin aikaa tähän asiaan perehtymiseen.

Nostan itsekin täältä nyt muutamia huomioita esiin. Eli tosiaan tarkastusviraston tarkastuksessa tuli esiin, että nämä alueelliset erot nuorten perustason mielenterveys- ja päihdepalvelujen saatavuudessa, resursseissa, palvelurakenteessa ja palveluvalikoimassa olivat erittäin huomattavia, ja onkin ihan välttämätöntä, että jatkossa sitten pystytään näitä eriarvoisuuksia purkamaan. Meillä tosiaan täällä nousi esiin myös se, että nyt, kun terapiatakuu on astumassa voimaan, on varmasti haastavaa, kun tietopohja tämän tarkastusviraston tarkastuksenkin perusteella on erittäin puutteellista, seurata hoitopäätösten todellista toteutumista, kun varsinkin sitten myöskin esimerkiksi määritelmä ja tulkinta siitä, milloin esimerkiksi hoito alkaa tai miten tämä hoitopolku rakentuu siellä perustason ja erikoissairaanhoidon välillä, poikkeaa eri alueilla huomattavan paljon.

Tarkastusviraston kertomuksessa kiinnitettiin huomiota myös siihen, että myöskin tässä ikäraja-alueella, jota hyvinvointialueilla käytetään nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluiden kohdentamiseen, on suuria vaihteluita. Tosiaankin kävimme kuulemistenkään kautta läpi sitä, että lääketieteellisten perusteiden sijaan näitä ikärajoja on sitten eri alueilla perusteltu hyvin paljon näillä resursseilla ja vanhoilla käytänteillä. Onkin ihan selvää, että tämä tarkastusviraston suositus siitä, että ikärajojen tulisi jatkossa olla nykyistä yhdenmukaisemmat ja niitten tulisi perustua lääketieteelliseen näkemykseen nuoruusiästä, olisi äärimmäisen perusteltua ja tärkeää. Ja tosiaan meidänkin kuulemisissa tuli esiin, että moni täysi-ikäistyvä nuori hyötyisi nimenomaan nuorille kohdennetuista palveluista ja ne olisivat huomattavasti vaikuttavampia, ja myöskin se, että aikuisten palveluissa nuorilta odotetaan enemmän oma-aloitteisuutta, mikä sitten saattaa johtaa siihen, että jo hyvin alkanut hoitopolku katkeaa ja nuori saattaa sitten, kun ikärajan perusteella palveluvalikoima muuttuu, pudota niitten palvelujen ulkopuolelle. Näihin on tärkeää jatkossa kiinnittää hyvinvointialueilla huomiota ja totta kai sitten seurata myöskin täällä eduskunnan tasolla, että nämä ikärajat tulevat huomioituiksi.

Nostaisin täältä esiin vielä myös sen havainnon, että myöskin palvelujärjestelmän sisällä ei aina tiedetä esimerkiksi sitä, että mielenterveysongelmien vuoksi hoitoa saava potilas voi olla oikeutettu hyvinvointialueen järjestämiin vammaispalveluihin silloin, kun sairaus on laadultaan ja kestoaltaan sellainen, että se täyttää jo laissa määritellyt vammaisuuden kriteerit. Näin on usein esimerkiksi vakavimpien psykoosisairauksien ja neurokirjon haasteiden kohdalla. Pahimmillaan asiantuntijakuulemisten mukaan kyse on jopa aktiivisesta estämisestä, ja hakemuksia myös evätään lainvastaisesti. Näistä on lukuisia korkeimman hallinto-oikeuden vammaispalveluja käsitteleviä oikeustapauksia. Ehdottomasti valiokuntakin sitten tässä mietinnössään painottaa, että palveluohjauksen tulee aina perustua lainsäädännön tuntemukseen ja sen tulee olla yhdenmukaista ja asiakkaan kyvystä ja kunnosta riippumatonta.

Tosiaankin näitä haasteita on. Tässä riittää varmasti jatkossakin eduskunnan päässä seurattavaa. Nyt tietenkin tämä tarkastus on koskenut vuotta 2023, ja muutoksia varmasti hyvinvointialueilla on jo tehty, mutta kun tiedämme, että talouden tilanne hyvinvointialueilla

Punkt i protokollet PR 51/2026 rd

on haastava, niin on tietenkin pelkona se, että onko näitä tarkastusviraston suosituksia siten pystytty ottamaan siellä käytäntöön. Se sitten tietenkin jää tässä jatkossa seurattavaksi.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Mikkonen, Anna-Kristiina.

17.52 Anna-Kristiina Mikkonen sd: Arvoisa puhemies! Tämä Valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomuksessaan erityisesti raportoima nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluihin kohdistunut tarkastus on erityisen mielenkiintoista luettavaa. Tarkastuksessa on keskitytty nuorten palveluihin sen vuoksi, että nuorten mielenterveyshäiriöiden lisääntymisestä on saatu näyttöä tuoreissa tutkimuksissa. Diagnostoitujen nuorten lukumäärä niin 13—17-vuotiaissa kuin 18—29-vuotiaiden ikäryhmissä on kasvanut vuosien 2021—2023 aikana selvästi.

Nuorten päihdepalveluja on tarkasteltu sen vuoksi, että niitä ja mielenterveyspalveluja pyritään kehittämään toiminnallisena kokonaisuutena. On kuitenkin käynyt ilmi, että alueelliset erot nuorten perustason mielenterveys- ja päihdepalvelujen saatavuudessa, resursseissa, palvelurakenteessa ja palveluvalikoimissa ovat huomattavia. Erityisesti nuorille kohdennetuissa päihdepalveluissa on suuria eroja ja myös puutteita. Nuorisopsykiatrisessa erikoissairaanhoidossa palvelurakenteet ovat yhdenmukaisempia kuin perustasolla, mutta hoidon toteutuksessa henkilöstöresursseilla, potilaskohtaisilla kustannuksilla, hoitopääsyn nopeudella ja osastohoidon roolilla on suuria eroja hyvinvointialueiden välillä. Alakäisille kohdennettuja erikoissairaanhoidon päihdepalveluja on saatavilla harvoin, ja niistä puuttuu myös oleellisia palveluita. Hoitotakuu uhkaa jäädä tyhjäksi kirjaimeksi, sillä sitä tulkitaan eri tavoin ja tarjolla olevat palvelut vaihtelevat huomattavasti.

Yksi keskeinen toimi nuorten mielenterveyspalvelujen parantamiseksi on ollut ja on lasten ja nuorten terapiatakuu, joka tuli voimaan 1.5.2025. Terapiatakuu velvoittaa hyvinvointialueet järjestämään alle 23-vuotiaiden nuorten pääsyn tiettyihin psykososiaalisiin hoitoihin ja sosiaalihuollon tukeen viimeistään kuukauden kuluessa siitä, kun tarve on todettu. Hoito ja tuki ovat maksuttomia. Terapiatakuun tavoitteena on ylipäättään vähentää nuorten syrjäytymisriskiä varmistamalla nuorelle oikea-aikainen hoito ja yhdenvertaisuus palvelurakennetta yhdenmukaistamalla. Hoitotakuun ja nopean hoitopääsyn tarkoituksena on tukea terapiatakuun oikea-aikaista toteutumista ja hoitoketjujen jatkuvuutta. Asiantuntijat tuovat kuitenkin esiin, että terapiatakuun tuloksellinen toteutus edellyttää hyvin toimivia alueellisia palvelurakenteita, joihin on syytä hyvinvointialueittain kiinnittää huomiota.

Tällä hetkellä perustason palvelujen ja erikoissairaanhoidon väliin ja sisälle jää edelleenkin katvealueita, joissa nuoret ja heidän perheensä eivät saa tarvitsemiaan palveluja. Kokonaisuus on edelleen pirstaleinen, eikä perustason mielenterveyden hoito ole kaikilla alueilla riittävän vahvaa. Hoitopääsyn ja hoidon jatkuvuuden turvaamiseksi jalkautuva ja etsivä nuorisotyö ja muut kynnyksettömät palvelut ovat avainasemassa.

Arvoisa puhemies! Vielä muutama sananen valtionavustuksista. Yleishyödyllisille yhteisöille suunnatuilla valtionavustuksilla tuetaan yleisen edun mukaista ei-taloudellista toimintaa, joka täydentää julkisia palveluja ja tukee hallinnonalojen strategisia tavoitteita. Yleishyödylliset yhteisöt muodostavat keskeisen politiikkavälineen hyvinvoinnin, osallisuuden, kulttuurin, demokratian ja kestävä kehityksen edistämiseksi, ja tästä välineestä on

Punkt i protokollet PR 51/2026 rd

syytä pitää hyvää huolta. Vapaaehtoistyön, järjestöjen työn, arvo on Suomessa valtionvelan koron, kolmen miljardin euron, tasolla. Järjestöjen työ on mittaamattoman arvokasta.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Ojala-Niemelä.

17.57 Johanna Ojala-Niemelä sd: Arvoisa rouva puhemies! Lyhyesti vielä näistä valtionavustuksista: Tarkastusvirasto on kiinnittänyt huomiota siihen, että valtionavustuksia hallinnoivien viranomaisten käytännöt vaihtelevat, ja suositti, että viranomaiset tehostavat toimiaan käytäntöjen yhtenäistämiseksi. Viraston syksyllä 25 tehdyn jälkiseurannan perusteella tarkastuksen kohteet olivat kehittäneet avustusprosesseja ja avustusten valvontaa suositusten suuntaan osallistumalla erilaisiin avustuskäytänteitä yhtenäistäneisiin työryhmiin. Myös valiokunnan kuulemat asiantuntijat toivat esille, että avustusprosesseja on eri työryhmissä yhtenäistetty ja yhteistyö valtionapuviranomaisten välillä on säännöllistä.

Toimenpiteistä huolimatta sekä tarkastusvirasto että valiokunnan kuulemat järjestöt tuovat kuitenkin esiin sen, että avustuskäytännöt eri hallinnonaloilla vaihtelevat edelleen ja valtionapuviranomaisten toisistaan poikkeavat avustuskäytännöt ja järjestelmät tuottavat hallinnollista lisätaakkaa. Valiokunta pitää tärkeänä, että avustuskäytäntöjä tarkastellaan sen aiheuttaman hallinnollisen taakan osalta kriittisesti ja pyritään välttämään epätarkoituksenmukaisia ja resursseja vieviä menettelyitä. Valiokunta katsoo, että avustuskäytäntöjä kehitettäessä tulee harkita, onko avustusjärjestelmää mahdollista tehostaa ottamalla käyttöön laajemmin monivuotisia avustuksia ja purkamalla ylimääräistä raportointia heikentämättä kuitenkaan tilivelvollisuutta.

Valiokuntaa kiinnosti valtionavustusten valvonnan yhteydessä havaitut avustusten väärinkäytökset. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan valtionapuviranomaiset valvovat tarkasti avustusten käyttöä ja edellyttävät raportointia rahoituksen käytöstä ja tuloksista sekä mahdollisista väärinkäytösepäilyistä. Tarkastusviraston tarkastusten mukaan valtionapuviranomaisten valtionavustusten käytön valvonnassa on kuitenkin havaittu joitain puutteita. Havaintojensa perusteella virasto suositti, että ulkoministeriön tulisi dokumentoidusti selvittää ulkopuolisten asiantuntijoiden riippumattomuus ja tarvittaessa eriyttää eri toimijoiden avustusvaiheeseen liittyvät tehtävät ja käytön valvonta. Valiokunnan saaman tiedon mukaan ulkoministeriö huomioi tarkastusvirastolta saamansa suositukset osana säännönmukaista kehittämistyötä. Aiemmin tarkastusvirasto myös suositti, että opetus- ja kulttuuriministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö terävöittävät kustannusten tukikelpoisuuden ja avustusehtojen valvontaa, ja viraston tekemän jälkiseurannan mukaan kyseiset valtionapuviranomaiset ovat kehittäneet valvonta- ja tarkastustoimintaansa. Valiokunta yhtyy tarkastusviraston ilmaisemaan kantaan ja korostaa, että valtionavustusten riittävään valvontaan on syytä edelleen kiinnittää huomiota avustusprosesseja kehitettäessä.

Valtionavustuslaki velvoittaa valtionavustuksia myöntävät tahot arvioimaan säännöllisesti valtionavustusten käytön tuloksellisuutta, tarkoituksenmukaisuutta, vaikutuksia kilpailuun, eri väestöryhmien asemaan ja ympäristöön ja muita vaikutuksia sekä valtionavustusten tarpeellisuutta ja kehittämistarpeita. Valiokunnan saaman tiedon mukaan valtionapuviranomaiset ovat viime vuosina kehittäneet muiden toimien ohella myös vaikutusten ja tuloksellisuuden seuranta. Tiedon hyödyntämisessä on kuitenkin havaittu puutteita.

Valiokunta pitää tärkeänä, että avustustoimintaan kohdistuu säännöllisesti seuranta ja tarkastuksia. Järjestöjen toiminnan tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta tulee arvioida vastaavalla tavalla kuin muutakin julkisilla varoilla tuettua toimintaa. Valiokunta korostaa tässä

Punkt i protokollet PR 51/2026 rd

yhteydessä sitä, että arvioinnin yhteydessä kertyvän aineiston tulee olla sellaista, että sen avulla on mahdollista tuottaa käyttökelpoista tietoa järjestöjen ydintoiminnan kehittämiseen. Seuranta-aineistojen keruusta eri osapuolille aiheutuvat suorat ja välilliset kustannukset tulee myös arvioida ja ottaa huomioon arviointitoimintaa kehitettäessä.

Järjestöjen toiminnan läpinäkyvyyden ja kustannustietoisuuden lisäämiseksi valiokunta pitää tärkeänä myös sitä, että järjestökohtainen tieto avustusten käytöstä on keskitetysti, julkisesti ja vertailukelpoisesti saatavilla jaoteltuna hallintokustannuksiin, kohtaavan auttamistyön kustannuksiin ja muihin kustannuksiin.

Tarkastusvaliokunnan päätösehdotus onkin, että eduskunta hyväksyy kannanoton K 18/2025 vp johdosta, ja eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.

Riksdagen avslutade debatten.

Riksdagen godkände utskottets förslag till ställningstagande med anledning av berättelse B 18/2025 rd. Ärendet slutbehandlat.